

jih poročilih imena različno pisali ali jih slišali in razumeli (npr. na str. 201, gre za Tomiča, ne Tomitza, na str. 209 za Töniesa, ne za Tönesija, na str. 407 je podpredsednik društva pravilno Dovič in ne Unok itd.). Na str. 115 pravi Fischerjeva, da ni podatkov o tem, ali je Kunc svojo 10-dnevno kazen odsedel, in se pri tem sklicuje na Kyovskega, ki pa ravno trdi, čeprav brez navajanja vira, da je Kunc sedel v zaporu. Mislim, da lahko verjamemo notici v Laibacher Tagblatt št. 173, 31. 7. 1872, ki poroča o »iz zapora izpuščenem predsedniku«. Mislim, da bi bilo tudi umestno, če bi vendarle povzela Kyovskyjevo razpravo o prvih stvkih in jo z nekaterimi drobci dopolnila, da bi bila tudi ta dejavnost delavcev prikazana strnjeno na enem mestu. Glede na to, da imamo o začetkih delavskega gibanja vendarle bolj malo podatkov, se mi zdi, da ne bi škodovalo poudariti nekaj drobnih zadev, ki po svoje ilustrirajo dogajanja v družtvih, kot npr. število knjig v družtvih bibliotekah ali recimo po datek, da so februarja 1872 imeli v društvu debato o tem ali je denar blago ali ne, debato, ki vsekakor presega običajna razpravljanja, na katerih se po navadi ni govorilo o bolj poglobljenih vprašanjih. Tudi podatek, da so krojaški pomočniki 20. februarja 1872 dali 20 gld. za dunajske stvkačje krojače je zanimiv. Precej nedodelan pa je ostal odnos meščanskih strank do delavstva, ki pa je predvsem v tem prvem razdobju delavskega gibanja kar kompliciran in nič stereotipen kot je to kasneje. Razlika je tudi bistvena med slovenskim in nemškim, ki je bilo za socialno vprašanje bolj odprto in tudi glede vprašanja dvojezičnega delavskega društva dovolj strpno. Poročila o delavskem gibanju so v nemškem časopisju bolj objektivna, mnogo bolj pogosta kot v slovenskih in tu bi upoštevanje recimo Laibacher Tagblatt dalo nekaj novih nians. Te članke bi bilo tudi treba upoštevati v dokumentacijskem delu knjige. Že došedaj zbrano gradivo pa kaže, da bi bilo vsekakor potrebno in hvalevredno začeti z izdajo dokumentov iz te zgodovine.

Franc Rozman

Jože Prinčič, Predsedstvo SNOS-a, Prezidij SNOS-a, Prezidij ustavodajne skupščine LRS 1944—1947. Ljubljana: Arhiv SR Slovenije, 1982. 74 strani. (Inventarji. Serija Arhivi državnih in samoupravnih organov in oblastev; 3.)

Inventar je izdal Arhiv SR Slovenije kot 3. zvezek serije Arhivi državnih in samoupravnih organov in oblastev. Istočasno predstavlja inventar tudi začetek serije inventarjev povojnih upravnih fondov. Čeprav arhiv SNOS od ustanovitve v februarju 1944 do januarja 1947 tvori celoto, je gradivo do osvoboditve in po njej tehnično ločeno. Večji del gradiva do 5. maja 1945 hrani arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, manjše dele pa arhiv CK ZKS in arhiv Republiškega sekretariata za notranje zadeve SRS. V arhivu SR Slovenije je gradivo povojnega obdobja in drobci gradiva za obdobje pred majem 1945. Gradivo, ki se nahaja kar v štirih različnih arhivih, bi bilo za uporabnike dostopnejše, če bi bil izdelan zbirni inventar, ki bi zajel celotno gradivo fonda.

Arhiv SR Slovenije je leta 1966 prevzel od sekretariata skupščine SRS 8 fasciklov gradiva, ki je bilo deloma že urejeno. V letu 1967 je ureditev dopolnil Peter Ribnikar. Pri urejanju gradiva republiških upravnih organov po letu 1945 so našli še 6 fasciklov, ki jih je Jože Prinčič uredil in priključil fondu. Tako je gradivo danes razvrščeno v 14 arhivskih škatlah. Prvih sedem škatel obsega gradivo predsedstva SNOS in nekaterih njegovih odsekov (za izgradnjo narodne oblasti, za prehrano, za gospodarstvo, za gradnje, za gozdarstvo in za socialno skrbstvo) v obdobju pred osvoboditvijo. V drugih sedmih škatlah se nahaja gradivo povojnega obdobja, ki obsega splošne spise predsedstva in prezidija SNOS ter ustavodajne skupščine LRS.

Inventar je sestavljen iz treh delov: zgodovinski pregled razvoja organov ljudske oblasti v Sloveniji 1944—1947, pisarniško poslovanje predsedstva in prezidija SNOS in opis ureditve fonda in inventarja, popis gradiva. Zgodovinski pregled je razdeljen na dva dela: pregled razvoja organov ljudske oblasti v Sloveniji od kapitulacije Italije do konca vojne in organizacija najvišjih organov ljudske oblasti v Sloveniji od maja 1945 do januarja 1947. Podrobno je avtor pojasnil organizacijski razvoj organov ljudske oblasti v Sloveniji do konca vojne. Zlasti natančno je razčlenil pristojnosti in naloge odsekov, oddelkov, komisij in ustanov pri predsedstvu SNOS, pri čemer je že opozoril na nekatere probleme, ki pa jih je prepustil v obravnavo nadaljnjim, popolnejšim raziskavam. Drugi del upošteva samo razvoj najvišjih organov ljudske oblasti in ni tako obsežen kot prvi del. Z ustanovitvijo slovenske narodne vlade 5. maja 1945 je predsedstvo SNOS izgubilo izvršilne funkcije. Njegovi odseki so postali ministrstva, ostal pa je še zakonodajni in najvišji predstavniški organ do 2. zasedanja v septembru 1946, s pooblastili pa še do januarja 1947 kot ustavodajna skupščina. Zgodovinski pregled je nastal na podlagi arhivskega gradiva, ki ga hranita arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani in Arhiv SR

Slovenije ter na podlagi dosedanjih zgodovinskih obravnav tega obdobja. Poudarek zgodovinskega pregleda je na organizacijski strukturi organov, ki v zgodovinopisju velikokrat ni natančno pojasnjena ali pa je ne moremo najti na enem mestu. Za uporabnika gradiva je čim natančnejši organizacijski pregled bistvenega pomena, saj samo poznavanje organizacijske strukture organov in organizacij omogoča razumevanje in s tem uporabo gradiva. Zato je avtorjevo prizadevanje za obširno predstavitve razvoja in organizacijske strukture organov ljudske oblasti v obdobju 1944—1947 vsekakor razveseljivo in vredno posnemanja.

Zgodovinskemu pregledu sledi opis pisarniškega poslovanja predsedstva in prezidija SNOS ter opis ureditve fonda in inventarja. Pisarniško poslovanje je do konca leta 1944 vodilo predsedstvo SNOS, nato pa koordinacijska (osrednja) pisarna odsekov pri predsedstvu SNOS. Navedena organa sta dajala navodila za pisarniško poslovanje, preko njiju pa je potekala tudi vsa korespondenca med odseki in komisijami, poverjeništvu pri NKOJ in narodnoosvobodilno vojsko ter pokrajinskimi in okrožnimi odbori. Do sredine leta 1944 so vodili enostavne delovodnike, nato pa kombinirane. Najprej so spise odlagali ločeno, po prejetih in odposlanih dopisih, konec leta 1944 pa so jih začeli združevati. Tudi po osvoboditvi se pisarniško poslovanje ni bistveno spremenilo.

Tretji del inventarja predstavlja popis arhivskega gradiva. Pri ureditvi fonda je avtor upošteval organizacijsko strukturo organa in prvotno ureditev po delovodnih številkah, ki je v glavnem povsod ohranjena, razen v tretji in četrti škatli, kjer so spisi urejeni po kategorijah, v okviru teh pa po časovnem zaporedju. Gradivo je popisano po škatlah in mapah. Popis navaja kategorije gradiva, mejne datume in število listov. Pri dopisih, odločbah in spisih je navedena številka delovodnika, pri zapisnikih in odlokih pa datum seje oziroma izida odloka in kratka vsebina. Tem podatkom sledi vsebina gradiva, ki je podana v obliki stvarnega gesla, v okviru katerega je upoštevana organizacijska struktura ljudske oblasti, dejavnost in odpošiljatelj. Čeprav delovodniki niso ohranjeni, so delovodne številke navedene zaradi pregleda nad ohranjenostjo gradiva. Ureditev in popis fonda je pogojevala majhna količina gradiva, pomembnost fonda in specifične značilnosti obeh obdobj, na katere se gradivo nanaša, vojnega in povojnega. Avtor inventarja je poizkusil izdelati tak popis gradiva, ki bi bil čimprimernejši za uporabo v znanstveno-raziskovalne namene, saj je gledal na fond s stališča raziskovalca in z željo, da bi inventar omogočil nadaljnje zgodovinske obravnave. V kolikšni meri mu je to uspelo, bodo pokazale izkušnje uporabnikov gradiva. Opozorila bi le na eno, pomanjkljivost inventarja, da žal nima nikakršnega kazala. Pregled nad gradivom bi bil vsekakor boljši, če bi bila izdelana krajevni in stvarni indeksi.

Mnenja o načinu urejanja in popisovanja arhivskega gradiva so različna. Glede na to, da priročnik za strokovno obdelavo arhivskega gradiva še ni izdan, o kakšnem enotnem sistemu urejanja in popisovanja gradiva za posamezne zvrsti in obdobja pa se slovenski arhivi tudi še niso dogovorili, je bila izbira načina ureditve in popisa arhivskega gradiva do sedaj prepuščena subjektivni odločitvi posameznega arhiva oziroma arhivista.

Mislím, da je treba toplo pozdraviti vsak novo izdani inventar, saj tovrstne publikacije približajo uporabnikom in s tem javnosti nov delček arhivskega gradiva in omogočajo nadaljnje raziskave. Izdani inventar je eden redkih, ki obravnava arhivsko gradivo povojnega obdobja, in pomeni pomemben pripomoček za raziskovanje slovenske povojne zgodovine.

Mateja Jeraj